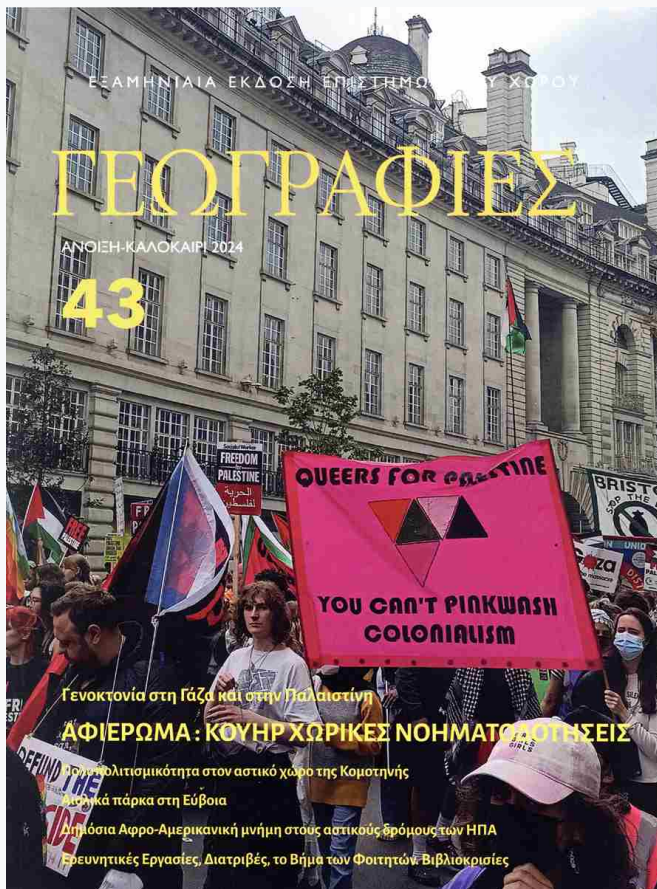

Γεωγραφίες

Γεωγραφίες, Τεύχος 43, 2024

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΗ ΓΑΖΑ ΚΑΙ Η ΑΣΦΥΕΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Allain Gresh, Philippe Descamps

Γεωεπικαιρότητες

Η ΓΕΝΟΚΤΟΝΙΑ ΣΤΗ ΓΑΖΑ ΚΑΙ Η ΑΣΦΥΞΙΑ ΤΗΣ ΠΑΛΑΙΣΤΙΝΗΣ

Παρακολουθούμε από τον Οκτώβριο τη γενοκτονία στη Γάζα από το στρατό του Ισραήλ, μετά την αναπάντεχη αιματηρή επίθεση της Χαμάς σε στρατιωτικούς στόχους και απλούς πολίτες και τη βίαιη αρπαγή εκατοντάδων ομήρων. Η ισοπέδωση της Γάζας από τον ισραηλινό στρατό, οι 35.000 νεκροί Παλαιστίνιοι (μεταξύ των οποίων 6.000 παιδιά σύμφωνα με την UNICEF), η καταστροφή των γεμάτων με ασθενείς νοσοκομείων, οι χιλιάδες πρόσφυγες, και τα εμπόδια παροχής ανθρωπιστικής βοήθειας από το Ισραήλ ξεπερνούν κατά πολύ το «δικαίωμα στην άμυνα» που επικαλείται η ακροδεξιά κυβέρνηση Νετανιάχου. Με εξαίρεση τις κυβερνήσεις που εξοπλίζουν το Ισραήλ (εξασφαλίζοντας δισεκατομμύρια για τις πολεμικές τους βιομηχανίες), εκατομμύρια πολίτες σε όλο τον κόσμο διαμαρτύρονται με μαζικές διαδηλώσεις. Με πρωτοβουλία της Νότιας Αφρικής το Ισραήλ κατηγορήθηκε στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης για εγκλήματα πολέμου και γενοκτονία ενώ τον Απρίλιο και Μάιο του 2024 δεκάδες αμερικανικά, ευρωπαϊκά και αυστραλιανά πανεπιστήμια καταλήφθηκαν από φοιτητές ζητώντας τη διακοπή της στρατιωτικής βοήθειας προς το Ισραήλ και την άμεση κατάπαυση του πυρός.

Τι επιφυλάσσει το μέλλον για τους Παλαιστίνιους, ιδιαίτερα τους κατοίκους της Γάζας; Η απάντηση στο εν λόγω ερώτημα μπορεί να αναζητηθεί στο τι έχουν υπομείνει αυτοί οι άνθρωποι από το 1948. Πόλεμοι, απελάσεις, αποικισμοί, υφαρπαγή γης, αυθαίρετες φυλακίσεις, πολιτική απομόνωση, αδελφοκτόνοι αγώνες χωρίς πραγματική ελπίδα ενός ανεξάρτητου κράτους: σε τούτη τη διαδοχή τραγωδιών, η συλλογική βούληση και το ένστικτο για επιβίωση συνεχίζουν να καθοδηγούν αυτόν τον δοκιμασμένο λαό.

Αυτή την οπτική επιλέξαμε για ένα ζήτημα που έχει συνεχείς εξελίξεις και ανατροπές. Πολύτιμη βοήθεια βρήκαμε στη *Le Monde Diplomatique* και στην κριτική γεωγραφική και κοινωνική ματιά που χαρακτηρίζει τα κείμενά της. Τις *Γεωεπικαιρότητες* αυτού του τεύχους επιμελήθηκε ο συνάδελφος και μέλος της ΣΕ Σταύρος Σπυρέλης ο οποίος έκανε και τη μετάφραση των κειμένων από τη *Le Monde Diplomatique* στο ειδικό αφιέρωμα με τίτλο *Manière de voir : Israël, Palestine. Une terre à vif*. Ο ίδιος επιμελήθηκε και τους χάρτες που συνοδεύουν τα κείμενα.

ΜΙΑ ΑΕΝΑΗ ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΔΙΚΙΑΣ

Του Allain Gresh¹

Την επαύριο του πρώτου Ισραηλινο-αραβικού πολέμου του 1948-1949, περισσότεροι από 700.000 Παλαιστίνιοι καταδικάστηκαν σε ξεριζωμό. Δύο δεκαετίες αργότερα, το 1967, ο στρατός του Τελ Αβίβ κατέκτησε το Σινά, το Συριακό Γκολάν, τη Δυτική Όχθη, την Ανατολική Ιερουσαλήμ και τη Γάζα. Έκτοτε η κατοχή συνεχίστηκε αμείωτη. Όμως η στρατηγική της δήμευσης και της συστηματικής παρενόχλησης απέτυχε να φιμώσει την παλαιστινιακή εθνική φιλοδοξία (βλ. Χάρτες 1 και 2, αρχίζοντας από αριστερά).

Είχαν μόλις υποστεί μια βαριά ήττα, το έδαφος που προβλεπόταν για το κράτος τους, βάσει του σχεδίου διχοτόμησης των Ηνωμένων Εθνών που ψηφίστηκε στις 29 Νοεμβρίου 1947, προβλεπόταν να τριχοτομηθεί: ένα τμήμα (κυρίως το βόρειο τμήμα της Γαλιλαίας) κατακτήθηκε από το Ισραήλ, η Δυτική Όχθη (Cisjordanie) και η Ανατολική Ιερουσαλήμ προσαρτήθηκαν από το Χασεμιτικό Βασίλειο της Ιορδανίας· και τέλος μια μικρή επικράτεια, η Γάζα, περιήλθε στον αιγυπτιακό έλεγχο, με κάποια αυτονομία. Οι θεσμοί τους, έχοντας βυθιστεί σε αναταραχή, βρέθηκαν χωρίς πολιτική ηγεσία (βλ. Χάρτη 3 στη σειρά).

Αυτή η καταστροφή (nakba στα αραβικά) ακολούθησε μια άλλη ήττα: τη συντριβή της μεγάλης παλαιστινιακής εξέγερσης του 1936-1939 – μια πολιτική και στρατιωτική εξέγερση που απαιτούσε τον τερματισμό της βρετανικής παρουσίας και τον τερματισμό της εβραϊκής μετανάστευσης.

Υποβιβασμένοι σε σκηνές σε γειτονικές χώρες ή παραμένοντας υπό τον έλεγχο του Ισραήλ, οι Παλαιστίνιοι έμοιαζαν προορισμένοι να εξαφανιστούν. Η μοίρα τους είναι παρόμοια με αυτή των Ερυθροδέρμων ή των «γηγενών» πληθυσμών που εξοντώθηκαν κατά τις κατακτήσεις της Βόρειας Αμερικής, της Αυστραλίας ή της Νέας Ζηλανδίας. Διαφορετικά θα χάνονταν σε ένα ευνοϊκό αραβικό περιβάλλον: δεν μιλούσαν την ίδια γλώσσα, δεν μοιράζονταν τον ίδιο πολιτισμό, συχνά ούτε την ίδια θρησκεία, με τους πληθυσμούς που τους υποδέχονταν.

Το Ισραήλ κατήγγειλε την άρνηση των αραβικών χωρών να αφομοιώσουν ή ακόμα και να ενσωματώσουν πρόσφυγες. Ωστόσο, ήταν οι Παλαιστίνιοι που απέρριψαν κάθε προσπάθεια εγκατάστασης στις χώρες υποδοχής – η πρώτη τους πράξη αντίστασης. Απέρριψαν, μάλιστα, στην αρχή, την ιδέα να χτίσουν μόνιμες κατασκευές στους καταυλισμούς όπου ήταν εγκατεστημένοι. Στη Γάζα, ενώ η νέα αιγυπτιακή εξουσία των Ελεύθερων Αξιωματικών, με επικεφαλής τον Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ, υπέγραψε τον Ιούλιο του 1953 μια συμφωνία με την Υπηρεσία Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ για τους Παλαιστίνιους πρόσφυγες στην Εγγύς Ανατολή (UNRWA) που προέβλεπε την εγκατάσταση στο Σινά δεκάδων χιλιάδων Παλαιστινίων, βίαιες διαδηλώσεις αντιτάχθηκαν σε αυτή τη μορφή εποίκισμού. Η επιστροφή παρέμεινε το μόνο αποδεκτό όνειρο.

Πάνω από επτά δεκαετίες αργότερα, ενώ η πλειονότητα των Παλαιστινίων γεννήθηκε στην εξορία, οι απαντήσεις των παιδιών και των ενηλίκων παραμένουν οι ίδιες: ανήκουν στο χωριό από το οποίο εκδιώχθηκε η οικογένειά τους.

1. Πρώην συντάκτης της *Le Monde Diplomatique*, διευθυντής του διαδικτυακού περιοδικού ORIENT XXI. Μεταφορά του άρθρου με τίτλο «Palestine, chronique d'une asphyxie», από το ειδικό αφιέρωμα της *Le Monde Diplomatique* με τίτλο *Manière de voir : Israël, Palestine. Une terre à vif*.

Πάνω σε αυτή την αποφασιστικότητα, πέρα από την ήττα, έπρεπε να ανοικοδομηθεί το παλαιστινιακό εθνικό κίνημα μετά τη Νάκμπα. Το γεωπολιτικό πλαίσιο συνέβαλε σε αυτό. Η δημιουργία του Ισραήλ συγκλόνισε τη Μέση Ανατολή και επιτάχυνε την κατάρρευση των φιλοδυτικών αραβικών καθεστώτων. Γίναμε μάρτυρες της ανόδου του Νάσερ στην εξουσία στην Αίγυπτο το 1952, της ανόδου του επαναστατικού εθνικισμού σε ολόκληρη την περιοχή και της πτώσης της μοναρχίας στο Ιράκ το 1958. Αυτός ο ενθουσιασμός, καθώς και ο ανταγωνισμός μεταξύ των αραβικών χωρών που αγωνιούσαν να διαγράψουν τη μνήμη της ταπεινωτικής ήττας εναντίον του Ισραήλ, κατέληξε σε μια απόφαση του Αραβικού Συνδέσμου: τη δημιουργία της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) το 1964. Την ίδια στιγμή, μια οργάνωση μέχρι τότε άγνωστη, η Φατάχ, ξεκίνησε τις πρώτες της ένοπλες επιχειρήσεις εναντίον του Ισραήλ την 1η Ιανουαρίου 1965.

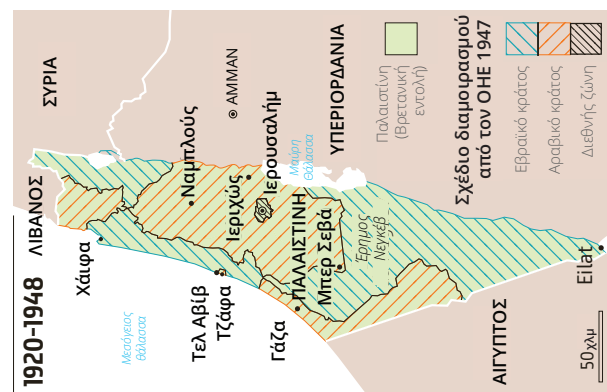
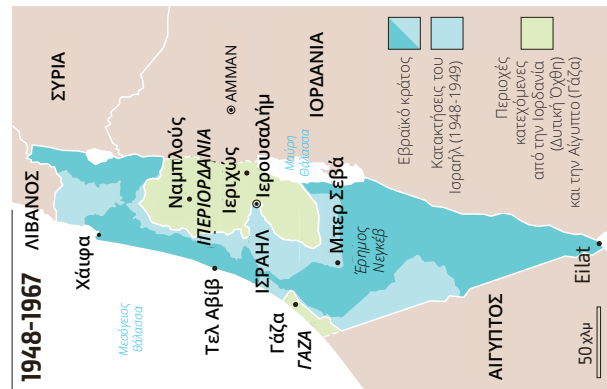
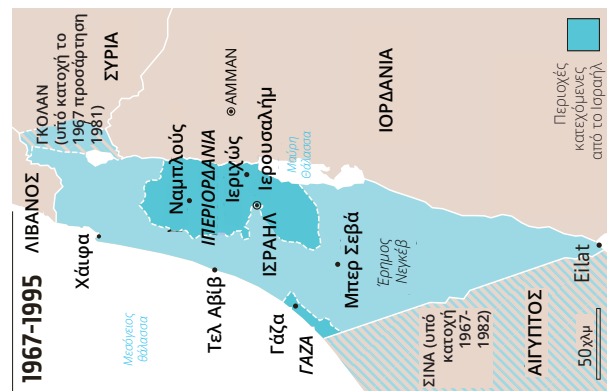
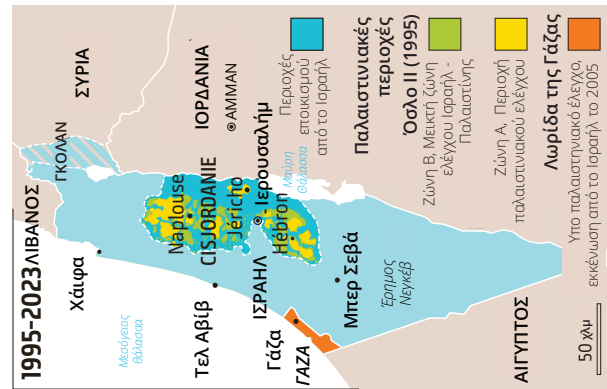
Η νέα αραβική καταστροφή τον Ιούνιο του 1967 δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την ενδυνάμωση του παλαιστινιακού αγώνα. Την 1η Φεβρουαρίου 1969, ο ηγέτης της Φατάχ, Γιάσερ Αραφάτ, εξελέγη πρόεδρος της εκτελεστικής επιτροπής της PLO (βλ. Χάρτη 3).

Ο αγώνας του λαού

Το παλαιστινιακό εθνικό κίνημα ιδρύθηκε σε ένα διεθνές τοπίο που χαρακτηρίζεται από τον αγώνα των λαών της Ινδοκίνας ενάντια στην αμερικανική επέμβαση, τους αντάρτες στη Λατινική Αμερική, την εμφάνιση ένοπλων κινημάτων ενάντια στην πορτογαλική αποικιοκρατία και ενάντια στο καθεστώς του απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική.

Αυτή η ελπίδα έσβησε. Αναμεμιγμένοι στις εσωτερικές συγκρούσεις του Λιβάνου, στοχοποιημένοι από τις ισραηλινές επιχειρήσεις σε κατεχόμενα εδάφη όπως στον Λίβανο, θύματα των διαιρέσεων του αραβικού κόσμου και της παρέμβασης χωρών της περιοχής (Ιράκ, Συρία, Ιορδανία) στις υποθέσεις τους, οι Παλαιστίνιοι έπρεπε να υποχωρήσουν σε πιο περιορισμένους στόχους και στην αποδοχή της ιδέας να μοιραστούν την Παλαιστίνη.

Καλούνταν να προχωρήσουν στη σταδιακή παραίτηση από τον ένοπλο αγώνα και τις «εξωτερικές ενέργειες», ιδίως τις αεροπειρατείες, που έκαναν γνωστό τον αγώνα τους σε όλο τον κόσμο και τις οποίες τα δυτικά κράτη χαρακτήρισαν «τρομοκρατικές».

Πλέον συμμετείχαν σε διπλωματική και πολιτική δράση, στην οικοδόμηση περισσότερο ή λιγότερο σταθερών θεσμών (οργανώσεις νεολαίας, γυναικών, συνδικάτα, σωματεία συγγραφέων κ.λπ.).

Βασικό κυρίως στην αυξανόμενη κινητοποίηση των πληθυσμών της Δυτικής Όχθης, της Γάζας και της Ανατολικής Ιερουσαλήμ, που κατελήφθη το 1967, η PLO απέκτησε διεθνές κύρος. Ο Αραφάτ προσκλήθηκε να μιλήσει στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 13 Νοεμβρίου 1974. Η PLO αναγνωρίστηκε τότε από τη συντριπτική πλειοψηφία των κρατών, με εξαίρεση το Ισραήλ και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η Ευρώπη και η Γαλλία συνέβαλαν τη δεκαετία του 1980 στην επικύρωση δύο αρχών: του δικαιώματος των Παλαιστινίων στην αυτοδιάθεση και της ανάγκης για διάλογο με τον εκπρόσωπό τους, την PLO.

«Ειρήνη ενάντια στα εδάφη»

Χρειάστηκε ακόμη η Ιντιφάντα, η οποία ξέσπασε τον Δεκέμβριο του 1987, και το τέλος του Ψυχρού Πολέμου για να οδηγήσουν στις Συμφωνίες του Όσλο, που υπογράφηκαν στην Ουάσιγκτον στις 13 Σεπτεμβρίου 1993 μεταξύ του Γιάσερ Αραφάτ και του Γιτζάκ Ράμπιν, του Ισραηλινού πρωθυπουργού, υπό την αιγίδα του Αμερικανού προέδρου Μπιλ Κλίντον. Την 1η Ιουλίου 1994, ο Αραφάτ εγκατέστησε την Παλαιστινιακή Αρχή, πρώτα στη Γάζα και την Ιεριχώ. Η ασάφεια των υπογεγραμμένων κειμένων έπρεπε να αντισταθμιστεί με την αναγνώριση μιας ξεκάθαρης αρχής: την ανταλλαγή «ειρήνης για τα εδάφη», τη δημιουργία ενός παλαιστινιακού κράτους δίπλα στο Ισραήλ, εντός των συνόρων της 4ης Ιουνίου 1967. Αυτή η «ειρηνευτική» διαδικασία οδήγησε σε σαφή αποτυχία. Παρά την παραχωρηθείσα «αυτονομία», η καθημερινή ζωή των Παλαιστινίων επιδεινώθηκε. Ο αποικισμός προχώρησε απαρέγκλιτα υπό τις ισραηλινές κυβερνήσεις τόσο της αριστεράς όσο και της δεξιάς (βλ. Χάρτη 4).

Μπορούμε να συζητήσουμε τους λόγους αυτής της αποτυχίας, αλλά η κυρίαρχη αιτία είναι ο αποικιστικός χαρακτήρας του σιωνιστικού εγχειρήματος. Αυτό έχει τροφοδοτήσει ένα αίσθημα ανωτερότητας έναντι των «ιθαγενών» πληθυσμών, το οποίο στην πραγματικότητα ωθεί τους Ισραηλινούς ηγέτες να αρνηθούν να αναγνωρίσουν στους Παλαιστίνιους την ισότητα και το δικαίωμα στην αυτοδιάθεση. Το 2005 η ήττα της δεύτερης Ιντιφάντα οδήγησε σε σημαντική αποδυνάμωση της Παλαιστινιακής Αρχής, η οποία ενισχύθηκε από τη διαίρεση μεταξύ της Γάζας – υπό τον έλεγχο του ισλαμιστικού κόμματος Χαμάς – και της Δυτικής Όχθης – υπό τον έλεγχο της Φατάχ του Αραφάτ. Η αποδοχή της Παλαιστίνης ως μέλους παρατηρητή των Ηνωμένων Εθνών και η διπλωματική αναγνώρισή της από περίπου εκατό κράτη (αλλά όχι από τη Γαλλία) ήταν, ωστόσο, διπλωματικές επιτυχίες. Άλλο επίτευγμα: η εδραίωση ενός έντονου εθνικισμού που ξεπερνά τις τοπικές δεσμεύσεις και τις πολλαπλές εμπειρίες της εξορίας.

Για την Παλαιστίνη, τη μακροβιότερη σύγκρουση της σύγχρονης εποχής μας, η διαμάχη δεν είναι καθαρά εδαφική. Περισσότερο από ζήτημα γης, είναι πάνω απ' όλα ζήτημα δικαιοσύνης ή μάλλον αδικίας που επαναλαμβάνεται συνεχώς. Στα κατεχόμενα ο πληθυσμός έρχεται αντιμέτωπος με ένα φαινόμενο που έχει εκλείψει αλλού: η αποικιοκρατία είναι σε κίνηση. Σύμφωνα με την Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, ο αριθμός των Ισραηλινών εποίκων στη Δυτική Όχθη και την Ανατολική Ιερουσαλήμ αυξήθηκε από 520.000 σε 700.000 μεταξύ 2012 και 2022, μια παράνομη κατοχή που αντίκειται στο καταστατικό της Ρώμης του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου.

Η καθημερινή ζωή των Παλαιστινίων χαρακτηρίζεται από τη δήμευση της γης τους, την καταστροφή των σπιτιών τους, τις συλλήψεις –η πλειονότητα του ενήλικου ανδρικού πληθυσμού βρίσκεται στη φυλακή–, τα βασανιστήρια, έναν στρατό που πυροβολεί κατάματα, την κατασκευή ενός τείχους που δεν «χωρίζει» δύο πληθυσμούς, αλλά συμβάλλει στον εγκλεισμό ενός από αυτούς.

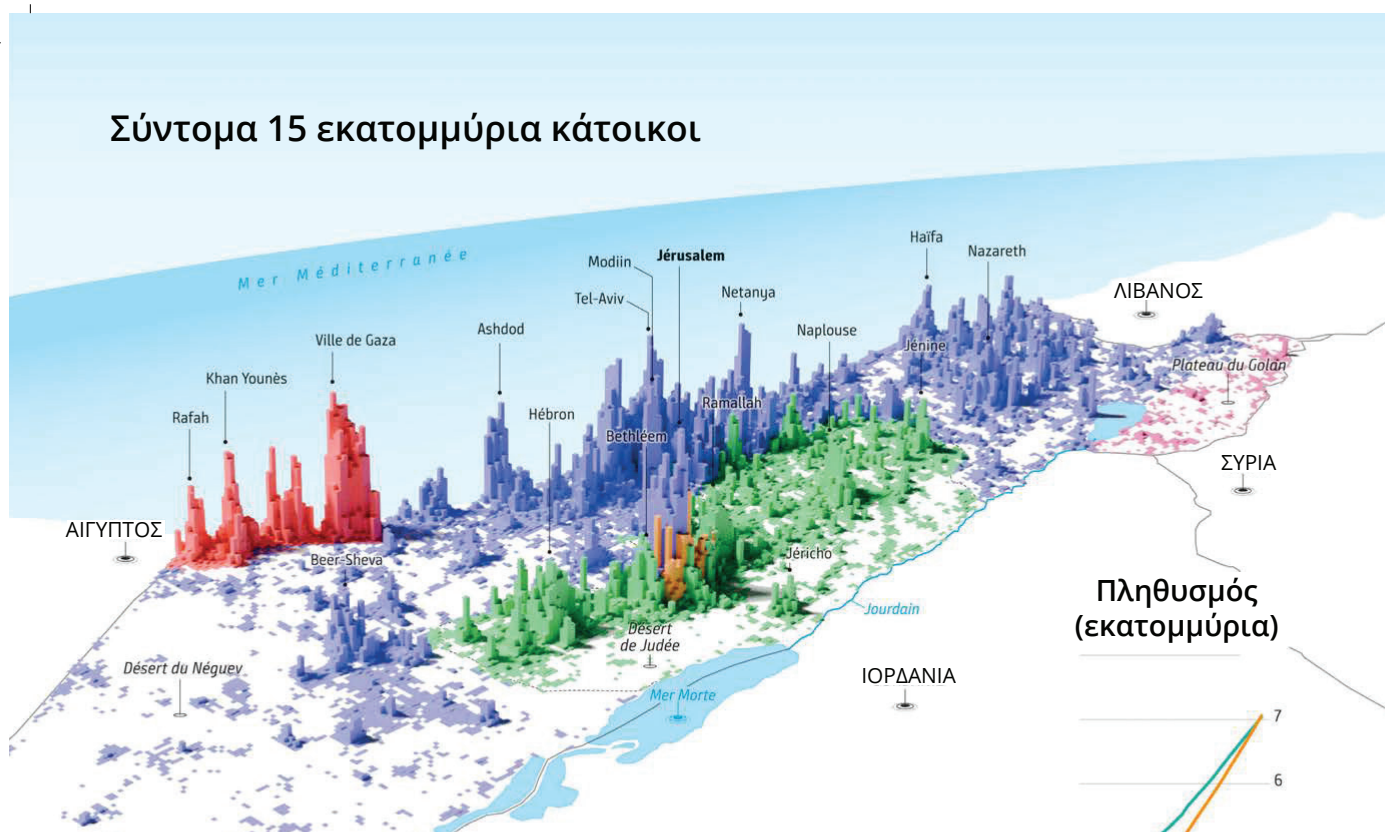
Αναδύεται ένα αρχιπέλαγος bantustans, το οποίο παρακάμπτεται από ειδικές οδούς που προορίζονται για τους Ισραηλινούς – μια μορφή διαχωρισμού που δεν υπήρχε καν στη Νότια Αφρική. Ο πληθυσμός διέπεται από ειδικούς νόμους, ένα καθεστώς που από πολλές απόψεις μοιάζει με το apartheid: δύο πληθυσμοί στην ίδια γη (Δυτική Όχθη και Ανατολική Ιερουσαλήμ), Παλαιστίνιοι και έποικοι, που υπάγονται σε διαφορετική νομοθεσία, και τιμωρούνται από χωριστά δικαστήρια.

Μια αιτία που παραμένει ζωντανή

Σε όλο τον κόσμο, εκατομμύρια άνθρωποι μπόρεσαν να δουν τους εαυτούς τους στον αγώνα που διεξάγουν οι Παλαιστίνιοι. Αναφέρονται στη δική τους εξέγερση ενάντια στις διακρίσεις και για ίσα δικαιώματα. Ο νεαρός από τις υποβιβασμένες γειτονιές της Δύσης, ο Ινδός που εκδιώχθηκε από τη γη του ή ο Ιρλανδός περήφανος για τον προηγούμενο αγώνα του ενάντια στη βρετανική αποικιοκρατία μπορούν να ταυτιστούν με τη φιγούρα του Παλαιστίνιου. Ακόμα κι αν απέχει πολύ από το να εγγυηθεί ένα θρίαμβο στον αγώνα τους, αυτή η αλληλεγγύη παραμένει ένα από τα κύρια πλεονεκτήματα των Παλαιστινίων και μια εγγύηση, πέρα από τη δική τους απόφαση, ότι η υπόθεσή τους θα παραμείνει ζωντανή.

Στις 2 Νοεμβρίου 1917 ο Λόρδος Άρθουρ Τζέιμς Μπάλφουρ υπέγραψε μια επιστολή δηλώνοντας ότι η βρετανική κυβέρνηση «βλέπει ευνοϊκά την ίδρυση στην Παλαιστίνη μιας εθνικής εστίας για τον εβραϊκό λαό [σε μια πρώτη εκδοχή, είχε χρησιμοποιήσει τον όρο «την εβραϊκή φυλή»] και θα καταβάλλει όλες τις προσπάθειές της για να διευκολύνει την επίτευξη αυτού του στόχου. «Ένα έθνος», συνόψισε αργότερα ο συγγραφέας Άρθουρ Κέσλερ, «το οποίο πολέμησε δίπλα σε σιωνιστικές οργανώσεις, υποσχέθηκε επίσημα σε άλλον την επικράτεια ενός τρίτου». Αυτή η αποικιακή επιχείρηση εγκαινίασε μια ατελείωτη εποχή πολέμων, απογοητεύσεων και μίσους. Η επίλυση του παλαιστινιακού δράματος δεν θα φέρει την ειρήνη ταυτόχρονα. Αλλά όσο διαρκεί η κατοχή, η Μέση Ανατολή δεν θα γνωρίζει ούτε ειρήνη ούτε σταθερότητα.

Σύντομα 15 εκατομμύρια κάτοικοι

Πυκνότητα πληθυσμού

Αριθμός κατοίκων ανά χλμ² το 2020

Sources : Palestinian Central Bureau of Statistics; Central Bureau of Statistics Israel; Commission européenne; « La démographie de la Palestine historique », Canadians for justice and peace in the Middle East (Cjpm).

Κατανομή ανά περιοχή το 2022

Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΥΞΗΣΗ

του **Philippe Descamps**²

Από την εισαγωγή του σιωνισμού, οι υποστηρικτές του θεωρούν τα πληθυσμιακά ζητήματα στρατηγικά. Η μεταναστευτική και φυσική δυναμική των δύο λαών έπαιξε και θα παίξει καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη των συνόρων. Ο έλεγχός τους στοχεύει να επιτρέψει τη δημιουργία πλειοψηφιών που διαμορφώνουν κρατικές οντότητες.

Κάποια δεδομένα μπορεί να φαίνονται περιφερειακά, αλλά τροφοδοτούν σε βάθος τις πολιτικές εξελίξεις και συμπεριφορές. Έτσι, εδώ και αρκετούς μήνες ή και χρόνια –η υπερβολική ακρίβεια θα πλησίαζε στο λάθος– το έδαφος της Παλαιστίνης έχει περισσότερους Αραβες από Εβραίους, δηλαδή λίγο περισσότερους από 7 εκατομμύρια Παλαιστίνιους, κατανεμημένους στη Δυτική Όχθη (περίπου 3,2 εκατομμύρια συμπεριλαμβανομένης της Ανατολικής Ιερουσαλήμ), τη Λωρίδα της Γάζας (2,2 εκατομμύρια) και το Ισραήλ εντός των προ του 1967 συνόρων (1,7 εκατομμύρια). Μια τέτοια ισορροπία δυνάμεων, που αναγνωρίζεται από τον Ισραηλινό δημογράφο Arnon Soffer ως κρίσιμη πληροφορία, δεν έχει παρατηρηθεί από τις αρχές της δεκαετίας του 1950.

Αν λάβουμε υπόψη τους πρόσφυγες και τη διασπορά, υπολογίζονται σε περίπου 14 εκατομμύρια οι Παλαιστίνιοι και περίπου 15 εκατομμύρια οι Εβραίοι σε όλο τον κόσμο. Οι παλαιστινιακές και ισραηλινές στατιστικές υπηρεσίες μπορούν να συζητηθούν, αλλά οι μεσοπρόθεσμες τάσεις φαίνονται αναπόφευκτες... εκτός αν υπάρξει νέα ανατροπή με τη βία, όπως βλέπουμε να συμβαίνει στη Γάζα.

Από τις απαρχές του σιωνισμού, το 19ο αιώνα, ο διπλός μύθος της «γης χωρίς λαό για έναν λαό χωρίς γη» παραποίησε τη δημογραφική πραγματικότητα της Παλαιστίνης. Το 1878 η οθωμανική εξουσία μετρούσε 472.000 κατοίκους μεταξύ Ιορδανίας και Μεσογείου, συμπεριλαμβανομένων 85% μουσουλμάνων, 9,2% χριστιανών και 5,3% Εβραίων (οι μισοί από αυτούς γεννήθηκαν στο εξωτερικό). Όταν η Επιτροπή Peel πρότεινε ένα πρώτο σχέδιο διχοτόμησης τον Ιούλιο του 1937, οι Εβραίοι αποτελούσαν μόνο το 28% του πληθυσμού υπό τη βρετανική εντολή. Στο τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, εξακολουθούσαν να αντιπροσωπεύουν λιγότερο από το ένα τρίτο (30,3% το 1944), ενώ ο αραβικός πληθυσμός ανθούσε, με γονιμότητα πάνω από οκτώ παιδιά ανά γυναίκα.

Ο «νόμος της επιστροφής»

Για να ιδρύσουν το κράτος του Ισραήλ και να ελέγξουν τη μετανάστευση, ο Ντέιβιντ Μπεν-Γκουριόν και οι συνεργάτες του έπρεπε κατ' ανάγκη να επιλέξουν τους ψηφοφόρους τους προκειμένου να εξασφαλίσουν την πλειοψηφία σε μια δεδομένη περιοχή. Αυτό εξηγεί γιατί, μεταξύ των δύο επιλογών που εξέτασαν τα Ηνωμένα Έθνη το 1947, το σχέδιο διχοτόμησης που περιλάμβανε δύο ξεχωριστά κράτη κέρδισε την υποστήριξη της εβραϊκής αντιπροσωπίας αντί της δημιουργίας ενός

2. Μέλος της συντακτικής ομάδας της *Le Monde Diplomatique*, διευθυντής του διαδικτυακού περιοδικού ORIENT XXI. Μετάφραση του άρθρου με τίτλο «Le pivot démographique», από το ειδικό αφιέρωμα της *Le Monde Diplomatique* με τίτλο *Manière de voir : Israël, Palestine. Une terre à vif*.

ομοσπονδιακού κράτους. Έκτοτε, το δημογραφικό μέτωπο παρακολουθείται στενά. Η εκδίωξη περισσότερων από 700.000 Παλαιστίνιων από τα εδάφη που κατακτήθηκαν το 1948 είχε δώσει ένα ξεκάθαρο πλεονέκτημα στους Εβραίους, που ενισχύθηκε από την πολύ ισχυρή μετανάστευση από την Ευρώπη. Αρχικά από την αραβο-ισλαμική περιοχή στο πλαίσιο του πολέμου (Υεμένη, Ιράν, Ιράκ κ.λπ.), και στη συνέχεια από την απο-αποικιοκρατικοποίηση (περιοχή Βορειοδυτικής - Βόρειας Αφρικής γνωστής και ως Μαγκρέμπ). Περισσότεροι από 3,5 εκατομμύρια Εβραίοι μετανάστες έφτασαν στο Ισραήλ τον περασμένο αιώνα, συμπεριλαμβανομένων 700.000 μεταξύ 1948 και 1951.

Το νομικό κλειδί για τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών βρίσκεται στο «νόμο της επιστροφής» που εγκρίθηκε από την Κνεσέτ (το ισραηλινό κοινοβούλιο) το 1950, ο οποίος εγγυάται σε οποιονδήποτε έχει Εβραίο παππού ή γιαγιά και στην οικογένειά του, το δικαίωμα να μεταναστεύσει στο Ισραήλ.

Αντίθετα, το Ισραήλ αρνείται να εφαρμόσει το ψήφισμα 194 που εγκρίθηκε από τη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών στις 11 Δεκεμβρίου 1948, το οποίο προβλέπει το «δικαίωμα επιστροφής» των Παλαιστίνιων προσφύγων.

Έτσι, ενώ φαινόταν να στερεώνει, η αλιγιά –η μετανάστευση στο Ισραήλ– αναβίωσε έντονα μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης, με την άφιξη περίπου ενός εκατομμυρίου Ρώσων και Ουκρανών τη δεκαετία του 1990.

Ενθαρρυμένοι από τον ακτιβισμό των εβραϊκών θεσμών υπέρ της αλιγιά, αρκετές χιλιάδες Γάλλοι υπήκοοι (3.594 το 2021, 2.251 το 2022) εγκαταστάθηκαν στο Ισραήλ μετά τις επιθέσεις που έπληξαν την κοινότητά τους τη δεκαετία του 2010. Ισραηλινοί δημογράφοι εκτιμούν ότι η ιστορική Παλαιστίνη ήταν το σπίτι του 1% των Εβραίων του κόσμου το 1914, 6% το 1948, 35% το 1995 και 45% το 2022.

Μια σημαντική μετανάστευση

Αυτή η ροή δεν είναι μονόδρομη. Αν και αναφέρεται σπάνια, η γεριντά (μετανάστευση) αφορά επίσημα 15.000 έως 20.000 Ισραηλινούς ετησίως, περίπου το ένα τρίτο των οποίων είναι γεννημένοι στο Ισραήλ. Ισχυρότερο σε περιόδους κρίσης, το φαινόμενο επηρεάζει σήμερα τους μετανάστες από τη Σοβιετική Ένωση και τους καλύτερα μορφωμένους ανθρώπους. Η εικόνα του πραγματικού πληθυσμού που ζει εκεί φαίνεται επομένως αρκετά ασαφής, ειδικά αφού ένα εκατομμύριο Ισραηλινοί έχουν ένα άλλο διαβατήριο –ευρωπαϊκό– που τους επιτρέπει να κυκλοφορούν ελεύθερα σε όλο τον κόσμο. Αρκετές εκατοντάδες χιλιάδες από αυτούς ζουν στο εξωτερικό, κυρίως στις Ηνωμένες Πολιτείες, τον Καναδά ή τη Γαλλία.

Ενώ η τάση για αύξηση των μεταναστευτικών ροών προς το Ισραήλ είναι πιθανώς περιορισμένη, η φυσική ανάπτυξη των Εβραίων, που θα μπορούσε να αλλάξει την κατάσταση μακροπρόθεσμα, έρχεται σε αντίθεση με τα συνήθη πρότυπα. Με οικονομική ανάπτυξη παραπλήσια με αυτή των βιομηχανικών χωρών, θα μπορούσαμε να περιμένουμε πτώση της γονιμότητας. Αντίθετα, ο αριθμός των παιδιών ανά γυναίκα στις εβραϊκές οικογένειες αυξήθηκε από 2,8 το 1980 σε 3,1 το 2020. Η γονιμότητα αυξάνεται κατακόρυφα με τη θρησκευτικότητα, φτάνοντας στο 3,8 στις γυναίκες που δηλώνουν «θρησκευόμενες» και στο 6,4 για τις «υπερ-ορθόδοξες». Το ποσοστό γονιμότητας είναι επίσης πολύ υψηλό στους εποίκους της Δυτικής Όχθης, όπου ξεπερνά αυτό των Παλαιστίνιων γυναικών. Η εξέλιξη των ορθόδοξων πολιτικών κομμάτων, των υπερεθνικιστικών ακόμη και των ακραίων υπερεθνικιστικών κομμάτων μπορεί επίσης να εξηγηθεί με δημογραφικά στοιχεία.

Μια μορφή «πολέμου βρεφικής κούνιας» ξεκίνησε από την αρχή της σύγκρουσης. Για τους Παλαιστίνιους, οι διαδοχικές ήττες κατά του Ισραήλ οδήγησαν τη μετανάστευση προς την αναχώρηση. Ελλείπει πιθανής επιστροφής, η δυναμική του πληθυσμού και η επιθυμία για εθνική χειραφέτηση θα μπορούσαν να εκφραστούν μόνο μέσω ενός υψηλού ποσοστού γεννήσεων. Μετά τις απελάσεις του 1948, το Ισραήλ είχε μόνο 155.000 Άραβες. Αυτός ο πληθυσμός φτάνει σήμερα τα 1,7 εκατομμύρια άτομα. Ο πληθυσμός της Γάζας αυξήθηκε από 94.000 το 1931 σε 250.000 άτομα το 1950 (λαμβάνοντας υπόψη την εισροή προσφύγων) και πάνω από 2 εκατομμύρια το 2020. Υπήρχαν 376.000 Άραβες στη Δυτική Όχθη το 1931, υπάρχουν περισσότεροι από 3 εκατομμύρια σήμερα.

Ο μύθος του «Μεγάλου Ισραήλ»

Άλλοι δημογραφικοί δείκτες, όπως το προσδόκιμο ζωής ή η βρεφική θνησιμότητα, υπογραμμίζουν το χάσμα στις συνθήκες διαβίωσης μεταξύ των δύο λαών. Ακόμα και αν το ποσοστό γεννήσεων στον παλαιστινιακό πληθυσμό μειώνεται (με 3,8 παιδιά ανά γυναίκα το 2020 σε σύγκριση με 4,6 το 2000), η νεολαία του –η διάμεσος των 20 ετών– αναδεικνύει ότι γεννιούνται περισσότερα Παλαιστίνια παιδιά σε όλη την περιοχή της ιστορικής Παλαιστίνης.

Επιπλέον, για να είναι βιώσιμη, καμία λύση στη σύγκρουση δεν μπορεί να αγνοήσει τα σχεδόν 6 εκατομμύρια πρόσφυγες που έχουν τεθεί υπό την προστασία της Υπηρεσίας Αρωγής και Έργων του ΟΗΕ για τους Παλαιστίνιους Πρόσφυγες στη Μέση Ανατολή (UNRWA), εκ των οποίων τα 3,4 εκατομμύρια ζουν σε γειτονικές χώρες. Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, αυτοί οι πρόσφυγες πρέπει να μπορούν να επιστρέψουν στην πατρίδα τους ή να λάβουν αποζημίωση ανάλογη με τη ζημιά που υπέστησαν.

Αυτό σημαίνει ότι ένα Κράτος του Ισραήλ που θα εκτείνεται από τον ποταμό Ιορδάνη μέχρι τη Μεσόγειο –ο μύθος του «Μεγάλου Ισραήλ»– θα μπορούσε να παραμείνει ένα «εβραϊκό κράτος» μόνο με τίμημα έναν ακόμη πιο κραυγαλέο διαχωρισμό από πριν: μια μειοψηφία που θα κυβερνά την πλειοψηφία χωρίς δικαιώματα. Ωστόσο, αυτό είναι το σχέδιο ενός αυξανόμενου μέρους των Ισραηλινών βουλευτών, ορισμένοι από τους οποίους σχεδιάζουν να διατηρήσουν μια δημογραφική και συνεπώς πολιτική πλειοψηφία μέσω της «μεταφοράς» Παλαιστινίων σε γειτονικές χώρες.

Ο Arnon Soffer έχει προειδοποιήσει εδώ και καιρό το πολιτικό προσωπικό για το «δημογραφικό κίνδυνο» που αντιπροσωπεύει ο έλεγχος εδαφών με υψηλή παλαιστινιακή πυκνότητα στη Δυτική Όχθη. Ο Αριέλ Σαρόν εμπνεύστηκε από τη συμβουλή του αυτή όταν το 2005 διέταξε την εκκένωση είκοσι ενός οικισμών στη Γάζα και τεσσάρων άλλων στη Δυτική Όχθη. Αρκετές φωνές έχουν υψωθεί για να πουν ότι οι επεκτατικοί στόχοι και οι αποικίες αποτελούν υπαρξιακό κίνδυνο για το «εβραϊκό, σιωνιστικό και δημοκρατικό κράτος». Επιδιώκοντας να «περιορίσουν» τους Παλαιστίνιους στο μικρότερο δυνατό χώρο, οι τρεις ζώνες που προβλέπονται από τις Συμφωνίες του Όσλο ή η διαδρομή του «φράχτη ασφαλείας» στη Δυτική Όχθη αποδεικνύουν ότι η δημογραφία παίζει πολύ πιο καθοριστικό ρόλο στην εγκαθίδρυση των συνόρων του Ισραήλ από την ιστορία, τη γεωγραφία ή το διεθνές δίκαιο.